

Міністерство освіти і науки України
Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України
Кафедра педагогіки факультету психології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Інститут проблем виховання НАПН України

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
онлайн інтенсиву
«Булінг як соціально-педагогічна проблема»

(26 – 30 жовтня 2026 р.)

(в рамках освітнього проєкту «Відкрита кафедра» Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України)

Форма навчання: дистанційна 30 год. / 1 кред. ЄКТС

ЛІЦЕНЗІЯ
серія АЕ № 270777

ОБГОВОРЕНО
на засіданні педагогічної ради НЕНЦ
Протокол № 2 від 28 травня 2026 р.

Київ – 2026

Про онлайн інтенсив «Булінг як соціально-педагогічна проблема»

Об'єкт курсу: процес булінгу та його прояви в різних соціальних групах.

Предмет курсу: особливості булінгу як соціально-психологічного феномену, його різновиди, причини, механізми виникнення, а також методи та засоби профілактичної і корекційної роботи з протидії булінгу.

Завдання курсу:

1. Опанувати теоретичні засади булінгу: його поняття, типологію, причини та наслідки.
2. Проаналізувати законодавчі та нормативно-правові документи, що регулюють державну політику протидії булінгу.
3. Визначити специфіку кібербулінгу як однієї з найпоширеніших форм агресії в сучасному світі.
4. Дослідити особливості мобінгу як явища, що супроводжує булінг у дорослому колективі.
5. Оволодіти ефективними методами та стратегіями профілактичної роботи з метою запобігання булінгу та мобінгу в освітньому середовищі.
6. Сформувати навички розробки та впровадження заходів, спрямованих на створення безпечної та психологічно комфортної атмосфери в освітніх закладах.

Мета і завдання онлайн інтенсиву: формування у здобувачів освіти теоретичних знань та практичних навичок щодо сутності, видів, причин, наслідків булінгу та розробки ефективних стратегій його профілактики та подолання в освітньому середовищі.

Цільова аудиторія: педагогічні працівники закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться:

загальні: здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізовувати свої права і обов'язки; здатність до системного та критичного мислення, аналізу та синтезу інформації з різних джерел; здатність знаходити інноваційні підходи до вирішення професійних завдань в сучасному освітньому середовищі; здатність приймати обґрунтовані рішення, професійно викладати та аргументувати свою позицію; здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій;

фахові компетентності:

правова компетентність:

- знання законодавчої бази України та міжнародних документів щодо протидії булінгу, прав та обов'язків учасників освітнього процесу;

- вміння застосовувати правові норми у випадках виявлення чи попередження булінгу.

Психолого-педагогічна компетентність:

- розуміння психологічних механізмів виникнення та розвитку булінгу;
- здатність розпізнавати ознаки насильницької поведінки, жертви та кривдника;
- володіння методами психологічної підтримки постраждалих дітей.

Діагностично-аналітична компетентність:

- уміння аналізувати ситуації, пов'язані з булінгом, визначати причини та наслідки;
- володіння інструментами моніторингу та діагностики соціально-психологічного клімату в колективі.

Комунікативна компетентність:

- здатність налагоджувати конструктивний діалог між усіма учасниками освітнього процесу;
- володіння техніками ненасильницького спілкування та медіації.

Організаційно-управлінська компетентність:

- уміння організовувати превентивну діяльність у закладі освіти;
- здатність розробляти та впроваджувати політики й програми з протидії булінгу;
- координація роботи педагогів, батьків, соціальних служб у випадках булінгу.

Інформаційно-цифрова компетентність:

- здатність використовувати сучасні інформаційні ресурси для профілактики та інформування про булінг;
- уміння працювати з цифровими інструментами для анонімного збору інформації та опитувань.

Етична та ціннісна компетентність

- усвідомлення важливості дотримання принципів безпечного і дружнього освітнього середовища;
- готовність діяти відповідально, дотримуючись педагогічної етики й принципів толерантності.

СТРУКТУРА ОНЛАЙН-ІНТЕНСИВУ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ.

№ п/п	Назва теми	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	Тема 1. Булінг як соціально-психологічний феномен	2	2	2
2	Тема 2. Державна політика протидії булінгу	2	2	2
3	Тема 3. Кібербулінг або агресія в Інтернеті	2	2	2
4	Тема 4. Мобінг поняття, різновиди, причини і наслідки	2	2	2
5	Тема 5. Профілактика булінгу	2	2	
6	Діагностика. Тестування - 2 год.			
Разом:		10	10	8

Всього – 30 год. (1 кредит)

Лекції – 10 год.

Практичні заняття – 10 год.

Самостійна робота – 8 год.

Діагностика. Тестування – 2 год.

Зміст модулів

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		Всього	в т.ч. лекцій
1.	Тема 1. Булінг як соціально-психологічний феномен <i>Зміст теми:</i> 1.1.Поняття та ознаки булінгу. 1.2. Причини виникнення булінгу. 1.3.Учасники булінгу. 1.3.Наслідки булінгу. <i>Рекомендовані інформаційні джерела:</i> 1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний показник / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну, б-ка ім. В. Некрасова. – Київ, 2020. – 69 с. 2. Методичні рекомендації щодо організації роботи у закладах освіти з профілактики булінгу / Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради. Харків, 2019. 57 с. 3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К: ТОВ Агентство «Україна», 2019. 132 с. 4. Психологічні чинники протидії булінгу: аналіт. огляд [Мотлях О., Андросюк В., Левченко Ю., Суденко Ю.] Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 35 с. 5. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с. 6. Смазнова І. С. Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс : монографія . Одеса : Фенікс, 2019. 378 с. 7. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистоянні боулінгу. 2017. 84 с. 8. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с		

2	Тема 2. Державна політика протидії булінгу <i>Зміст теми:</i> 2.1. Роль педагогічних працівників у запобіганні та протидії булінгу. 2.2. Відповідальність за вчинення булінгу 2.3. Куди звертатися за більш детальною консультацією та роз'ясненнями? 2.4. Що робити, якщо ваша дитина стала жертвою булінгу? 2.5. Дії дорослого та контроль ситуації. <i>Рекомендовані інформаційні джерела</i> 1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний покажчик / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну, б-ка ім. В. Некрасова. – Київ, 2020. – 69 с. 2. Методичні рекомендації щодо організації роботи у закладах освіти з профілактики булінгу / Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради. Харків, 2019. 57 с. 3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К: ТОВ Агентство «Україна», 2019. 132 с. 4. Психологічні чинники протидії булінгу: аналіт. огляд [Мотлях О., Андросюк В., Левченко Ю., Суденко Ю.] Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 35 с. 5. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с. 6. Смазнова І. С. Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс : монографія . Одеса : Фенікс, 2019. 378 с. 7. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистоянні боулінгу. 2017. 84 с. 8. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с.		
---	---	--	--

3	Тема 3. Кібербулінг або агресія в Інтернеті <i>Зміст теми:</i> 3.1. Типи кібербулінгу. 3.2. Причини та різновиди кібербулінгу. 3.3. Кроки щодо захисту від кібербулінгу. <i>Рекомендовані інформаційні джерела</i> 1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний покажчик / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну, б-ка ім. В. Некрасова. – Київ, 2020. – 69 с. 2. Методичні рекомендації щодо організації роботи у закладах освіти з профілактики булінгу / Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради. Харків, 2019. 57 с. 3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К: ТОВ Агентство «Україна», 2019. 132 с. 4. Психологічні чинники протидії булінгу: аналіт. огляд [Мотлях О., Андросюк В., Левченко Ю., Суденко Ю.] Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 35 с. 5. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с. 6. Смазнова І. С. Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс : монографія . Одеса : Фенікс, 2019. 378 с. 7. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистоянні боулінгу. 2017. 84 с. 8. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с.		
4	Тема 4. Мобінг поняття, різновиди, причини і наслідки <i>Зміст теми:</i> 4.1. Поняття мобінгу. 4.2. Причини появи мобінгу та його ознаки. 4.3. Форми мобінгу 4.4. Наслідки мобінгу 4.5. Способи уникнення мобінгу. <i>Рекомендовані інформаційні джерела</i> 1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний покажчик / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну,		

5	б-ка ім. В. Некрасова. – Київ, 2020. – 69 с. 2. Методичні рекомендації щодо організації роботи у закладах освіти з профілактики булінгу / Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради. Харків, 2019. 57 с. 3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К: ТОВ Агентство «Україна», 2019. 132 с. 4. Психологічні чинники протидії булінгу: аналіт. огляд [Мотлях О., Андросюк В., Левченко Ю., Суденко Ю.] Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 35 с. 5. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с. 6. Смазнова І. С. Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс : монографія . Одеса : Фенікс, 2019. 378 с. 7. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистоянні боулінгу. 2017. 84 с. 8. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с. Тема 5. Профілактика булінгу <i>Зміст теми:</i> 5.1. Напрямки роботи з профілактики булінгу. 5.2. Профілактичні заходи для запобігання булінгу, мобінгу. 5.3. Заходи, які повинен вжити педагог, щоб уникнути ситуації появи аутсайдера в дитячому колективі. 5.4. Рекомендації учням щодо уникнення булінгу. 5.5. Правила-поради для профілактики і подолання кібербулінгу. 5.6. Стратегії змін. <i>Рекомендовані інформаційні джерела:</i> 1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний покажчик / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну, б-ка ім. В. Некрасова. – Київ, 2020. – 69 с. 2. Методичні рекомендації щодо організації роботи у закладах освіти з профілактики булінгу / Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради. Харків, 2019. 57 с.		
---	--	--	--

	3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К: ТОВ Агентство «Україна», 2019. 132 с. 4. Психологічні чинники протидії булінгу: аналіт. огляд [Мотлях О., Андросюк В., Левченко Ю., Суденко Ю.] Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 35 с. 5. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с. 6. Смазнова І. С. Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс : монографія . Одеса : Фенікс, 2019. 378 с. 7. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. Профілактика та протистоянні боулінгу. 2017. 84 с. 8. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с.		
--	---	--	--

Плани практичних занять

Практичне заняття 1

Тема 1: Булінг як соціально-психологічний феномен.

Мета: дослідити булінг як соціально-психологічний феномен

Завдання:

Опрацювати зміст теми 1 (Тема 1. Булінг як соціально-психологічний феномен) та рекомендовані літературні джерела:

1. Доведіть, що підґрунтям булінгу є статус, влада, конкуренція, лідерство.

2. Систематизуйте причини булінгу, охарактеризуйте їх.

3. Назвіть основні ознаки булінгу.

4. Прокоментуйте вислів В. Сухомлинського: «Особливою моєю турботою було те, щоб серце дитяче не огрублялось, не озлоблялось, не робилося холодним, байдужим і жорстоким внаслідок фізичних засобів «виховання» – ремінцем, потиличником, штурханом. Я завжди переконував батьків, що фізичні покарання – показник не тільки слабості, розгубленості, безсилля батьків, а й крайнього педагогічного безкультур'я. Ремінець і штурхан – вбивають у дитячому серці тонкість і чутливість, утверджують примітивні інстинкти, розвивають згубні нахили...».

Рекомендована літературні джерела:

1. Булінг як актуальна соціально-педагогічна проблема: рекомендаційний бібліографічний покажчик / уклад. Бондаренко Т. І. ; ред. Іоаніді О. В. ; ЦБС Поділ. р-ну, б-ка ім. В. Некрасова. – Київ, 2020. – 69 с.

2. Методичні рекомендації щодо організації роботи у закладах освіти з профілактики булінгу / Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради. Харків, 2019. 57 с.

3. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К: ТОВ Агентство «Україна», 2019. 132 с.
4. Психологічні чинники протидії булінгу: аналіт. огляд [Мотлях О., Андросюк В., Левченко Ю., Суденко Ю.] Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 35 с.
5. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с.
6. Смазнова І. С. Агресія і толерантність: філософсько-правовий дискурс : монографія . Одеса : Фенікс, 2019. 378 с.
7. Стоп шкільний терор. Особливості цькування у дитячому віці. Профілактика та протистоянні боулінгу. 2017. 84 с.
8. Цюман Т.П., Бойчук Н.І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ, 2018. 56 с.

Практичне заняття 2

Тема 2. Державна політика протидії булінгу.

Мета: проаналізувати особливості державної політики щодо протидії булінгу.

Завдання:

Опрацювати зміст теми 2 (Тема 2. Державна політика протидії булінгу):

1. Обґрунтуйте виокремлення типології наслідків булінгу.
2. Дайте характеристику наслідків булінгу для кожного з його учасників.
3. Назвіть основні міфи про булінг, розкрийте їх зміст.
4. Які існують міфи про булінг в сучасному закладі освіти?
5. Назвіть і охарактеризуйте методи діагностування булінгу й

насильства.

Рекомендована літературні джерела:

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально - методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
2. Катеринчук К., Мацюк О. Булінг: правові та соціально-психологічні аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 113-124.
3. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». К. 2018. 140 с. ULR:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>
4. Литвиненко І.С., Прасол Д.В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.
5. Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладах освіти: системний підхід. К: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с. ULR: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protidydi-bullingy.pdf>
6. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с.

Практичне заняття 3

Тема 3. Кібербулінг або агресія в Інтернеті.

Мета: проаналізувати поняття кібербулінгу.

Завдання:

Опрацювати зміст теми 3 (Тема 3. Булінг як соціально-психологічний феномен):

- Перепалки, або флеймінг.
- Нападки, постійні виснажливі атаки.
- Обмовлення, зведення наклепів.
- Самозванство, втілення у певну особу (імперсоналізація).
- Ошуканство, видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження.

Рекомендовані літературні джерела:

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально - методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

2. Катеринчук К., Мацюк О. Булінг: правові та соціально-психологічні аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 113-124.

3. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». К. 2018. 140 с. ULR:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>

4. Литвиненко І.С., Прасол Д.В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.

5. Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладах освіти: системний підхід. К: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с. ULR: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protydiy-bulliny.pdf>

6. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с.

Практичне заняття 4

Тема 4. Мобінг поняття, різновиди, причини і наслідки.

Мета: проаналізувати поняття мобінгу, його різновиди, причини і наслідки.

Використовуючи матеріали теми 4 (Тема 4. Мобінг поняття, різновиди, причини і наслідки):

1. Проаналізуйте наведені нижче ситуації. Для кожної з них визначте:

- Чи є ця ситуація мобінгом? Обґрунтуйте свою відповідь.
- Які форми мобінгу (наприклад, психологічний, економічний, фізичний) проявляються в даній ситуації?
- Які наслідки може мати така поведінка для жертви, колективу та організації в цілому?

Ситуація 1: Керівник постійно і публічно критикує одного з працівників за дрібні помилки, ігнорує його пропозиції та доручає йому завдання, які не відповідають його кваліфікації.

Ситуація 2: Група однолітків в університеті поширює в соціальних мережах

образливі жарти та меми про іншого студента, ізолюючи його від спільних проєктів та заходів.

2. Запропонуйте три ефективні способи, як жертва мобінгу може уникнути або протистояти агресивній поведінці.

- Розробіть коротку програму дій для адміністрації компанії або навчального закладу щодо запобігання мобінгу та створення сприятливої психологічної атмосфери. Вкажіть щонайменше три конкретні кроки.

Рекомендовані інформаційні джерела

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально - методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

2. Катеринчук К., Мацюк О. Булінг: правові та соціально-психологічні аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 113-124.

3. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». К. 2018. 140 с. ULR:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>

4. Литвиненко І.С., Прасол Д.В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.

5. Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладах освіти: системний підхід. К: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с. ULR: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protydiy-bullingy.pdf>

6. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с.

Практичне заняття 5

Тема 5. Профілактика булінгу.

Мета: розширити знання про методи профілактики булінгу, навчитись розрізняти різні його види та розробляти стратегії для запобігання конфліктам у дитячих колективах.

Використовуючи матеріали теми 5 (Тема 5. Профілактика булінгу):

1. Аналіз та обговорення (робота в малих групах):

- Обговоріть основні напрямки профілактичної роботи з булінгом, спираючись на матеріали лекції та додаткові джерела. Визначте, які з них є найбільш ефективними для роботи з дітьми різного віку.

- Створіть «карту профілактичних заходів», розділивши їх на три категорії: заходи для учнів, заходи для педагогів та заходи для батьків.

1. Розв'язання ситуаційних завдань (індивідуальна робота):

- Ситуація 1: У класі є учень, який часто залишається один, не бере участі у спільних іграх та проєктах, а інші діти його ігнорують. Опишіть три конкретні кроки, які повинен вжити педагог, щоб запобігти перетворенню цього учня на аутсайдера в колективі.

- Ситуація 2: Учні виявили, що їх однокласник став жертвою кібербулінгу: його фотографії обробляють та висміюють у закритих чатах.

Сформулюйте п'ять правил-порад, які ви б дали цьому учневі для подолання ситуації.

2. Розробка проєкту: «Стратегія змін» (робота в парах):
 - Уявіть, що ви є консультантом з профілактики булінгу. Розробіть міні-проєкт «Безпечний простір» для вашої школи (або університету).
 - Проєкт повинен містити чотири ключові стратегії змін:
 - Перша стратегія: Зміна ставлення (як змінити ставлення учнів до булінгу).
 - Друга стратегія: Навчання навичкам (які навички потрібно розвивати в учнів, щоб вони могли протистояти булінгу).
 - Третя стратегія: Системні зміни (які правила та процедури потрібно запровадити в освітньому закладі).
 - Четверта стратегія: Взаємодія з батьками (як залучити батьків до профілактичної роботи).

Рекомендовані інформаційні джерела

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально - методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
2. Катеринчук К., Мацюк О. Булінг: правові та соціально-психологічні аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 113-124.
3. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». К. 2018. 140 с. ULR:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>
4. Литвиненко І.С., Прасол Д.В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.
5. Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладах освіти: системний підхід. К: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с. ULR:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protydiy-bullingu.pdf>
6. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с.

Інформаційні джерела для вивчення курсу.

Основні:

1. Барліт А.Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі / А.Ю.Барліт, О.О.Барліт // *Горизонти освіти*. – 2012. – №2. – С. 44-46.
2. Булінг: ми всі можемо допомогти це зупинити. Посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. Весна 2013. – 10 с.
3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально - методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
4. Катеринчук К., Мацюк О. Булінг: правові та соціально-психологічні

аспекти. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 113-124.

5. Кацалап В.В., Савкова І.О. Програма тренінгових занять «СТОП- Булінг» орієнтована на профілактику насилля в шкільному середовищі. URL: iprobuk.cv.ua/images/.../Кацалап_В.В._Савкова_І.О..doc

6. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». – К. – 2018. – 140 с.

7. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навчально- методичний посіб. - Київ : НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. - 208 с.

8. Король А. Причини та наслідки дослідження явища булінгу // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1 – 2. – 190с.

9. Литвиненко І.С., Прасол Д.В. Проективні малюнкові методики: Методичний посібник. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2015. 160 с.

10. Малкіна-Пих І. Г. Психологічна допомога в кризових ситуаціях. - М.: Изд- во Ексмо, 2005. - 960 с.

11. Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладах освіти: системний підхід. К: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с. ULR: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2019-11-25-protydiy- bulling.pdf>

12. Навчально-методичний посібник «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі». К.: Huss, 2011. – 96 с.

13. Найдьонова Л.А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини / Л.А.Найдьонова //Методичні рекомендації / Серія: На допомогу вчителю. Вип. 4. – К., 2011. –34 с.

14. Насильство щодо дітей в Україні : всеукраїнське опитування громадської думки / за ред. С. Павлиш, Т. Журавель. -- К.: вид-во ФОП Клименко, 2015. -- 146 с.

15. Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення / Методичні рекомендації. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. – 76 с.

16. Скажемо булінгу ні!: методичний посібник / укладач Т.М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. 62 с.

17. Стоп шкільний терор. Особливості цькування у дитячому віці. Профілактика та протистоянні булінгу. – 2017. – С. 84.

Допоміжні джерела

1. Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т.Печончик, В.Яворський та ін.]; під заг. ред. Т. Печончик. – Київ, 2017. – 308 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Коли вашу дитину цькують. Посібник для батьків / <https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/koli-vashu-ditinu-ckuyut-posibnik-dlya-batkiv-452001.html> <https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/koli-vashu-ditinu-ckuyut-posibnik-dlya-batkiv-452001.htm>

2. Булінг – важлива проблема для дітей в Україні. ЮНІСЕФ розпочинає

кампанію проти булінгу. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_31252.html

3. Сайт stopbullying.com.ua, UNICEF.

4. Цькування у школі. Наслідки знущання і для жертви, і для агресора. :
URL: <https://glavcom.ua/country/society/ckuvannya-u-shkoli-naslidki-znushchannya-i-dlya-zhertvi-i-dlya-agresora-464608.html>